

MOLLÀ, Toni (2017).

La llengua de la plaça: L'espai públic, el mercat i la política lingüística.

Alzira: Bromera. 196 p.

El desembre de 2017 veia la llum l'última novetat del periodista, sociòleg i assagista valencià Toni Mollà. Una nova mostra de la vitalitat d'eixa sociolingüística que hom ha anomenat «no institucional» i que té al País Valencià alguns dels seus representants més destacats, com Rafael L. Ninyoles i Vicent Pitarch —a qui Mollà dedica el llibre, precisament—, Lluís V. Aracil, Josep J. Conill o, és clar, l'autor del volum que ens ocupa. I dic sociolingüística no institucional a pesar que Mollà ha estat docent de la Universitat de València i ha impartit cursos al Graduate Center de la Universitat City de Nova York i a la Universitat de Brown, als Estats Units.

Dins o fora de l'ensenyament superior, el cas és que Mollà ha fet una aportació major a la constitució de la sociolingüística com a disciplina acadèmica als Països Catalans. En donen una bona mesura l'acollida i l'ascendent que continuen exercint algunes de les seues publicacions, especialment el *Curs de sociolingüística*, publicat amb Carles Palanca (vol. 1) i Amadeu Viana (vol. 2 i 3) entre 1987 i 1991, i la revisió i actualització que en va fer l'any 2002 al seu *Manual de sociolingüística*. Tots quatre publicats per l'editorial Bromera, d'Alzira, des d'on Mollà dirigeix «Graella», l'única col·lecció de temàtica sociolingüística publicada en català i que ja aplega vint títols —entre altres, les traduccions al català d'autors clau de la sociologia del llenguatge com Uriel Weinreich i Joshua A. Fishman. El seu crèdit com a sociolingüista i com a dinamitzador del camp d'estudi estan, per tant, fora de dubte.

Amb tot, Mollà no es conforma només amb aquesta «etiqueta». L'escriptor i assagista es reivindica també com a periodista i sobretot com a sociòleg, i en la seua obra s'hi produeix una intersecció interessant —i força excepcional a casa nostra— entre la sociolingüística i les ciències de la comunicació. L'obra que tenim entre mans i altres escrits del mateix autor cobreixen, així, un cert buit en la reflexió sociolingüística sobre la llengua catalana, que en línies generals ha parat poca atenció a l'impacte dels mitjans de comunicació de massa i de les tecnologies de la informació i la comunicació sobre la vitalitat i les perspectives de futur per a la llengua, una vegada hi descomptem les aportacions que —de fora de la disciplina estant— han fet autors com Josep Gifreu (2014) o Rafael Xambó (2001).

La llengua de la plaça és un recull de vint-i-un treballs d'extensió variada, escrits entre 1989 i 2015 i ordenats cronològicament. S'hi combinen articles inèdits amb altres d'apareguts en publicacions com *Eines*, *L'Espill* o *Revista de Llengua i Dret*; ponències llegides en diferents actes acadèmics, i articles divulgatius publicats a la revista electrònica *Euskara Gipuzkoan* i traduïts per l'autor per a l'ocasió. I si l'origen i el

format dels textos és variat, ho és encara més la constel·lació de temes que hi aborda. Des de les polítiques lingüístiques en l'àmbit municipal fins a escrits d'homenatge —a Joaquim M. Puyal— o obituariis —de Joshua A. Fishman. Des d'una proposta sobre el model lingüístic d'una hipotètica nova Radiotelevisió Valenciana, que l'autor escriu poques setmanes abans del tancament de l'ens el novembre de 2013,¹ fins a una reflexió sobre l'estatus de les llengües en una —no menys hipotètica— Catalunya independent.

Mollà no té inconvenient a reconèixer que el llibre es pot considerar «una mena d'inventari» (p. 8) dels seus interessos en aquest camp de coneixement. I com qualsevol aplec d'articles, el llibre desprèn sense voler-ho una certa sensació de dispersió i, complementàriament, de reiteració d'idees i de continguts. Una derivada inevitable de l'escriptura *de batalla* a què força, en bona mesura, el fet de situar-se fora dels circuits acadèmics convencionals —i aquesta posició es deixa sentir també en altres aspectes, com ara la hibridació en el text de la dimensió analítica i de diagnòstic amb la dimensió programàtica i d'intervenció, que situa l'obra a cavall de l'acadèmia i de l'activisme.

Més enllà d'aquesta fragmentarietat, però, es poden identificar alguns fils conductors que doten de certa coherència el conjunt. Una primera idea clau és la invitació a actualitzar l'utilatge teòric de la nostra sociolingüística perquè incorpore als seus diagnòstics tots aquells «factors determinants de les polítiques lingüístiques en la societat postindustrial, urbana i informacional en què vivim immersos» (p. 9). En aquest sentit, l'autor observa que avui dia l'esdevenidor de les llengües es juga en dues esferes que reïx a capturar en un sol mot polisèmic: la «plaça». En efecte, aquest terme pot fer referència a l'àgora, l'espai públic i d'intercanvi inserit en l'entramat urbà i que «compleix diverses funcions socioculturals [...] de la comunitat» (p. 9). Però també ens remet al «mercat» com a espai d'intercanvi econòmic, en el sentit que se li dona en l'expressió «anar a plaça». L'autor torna a subratllar la centralitat d'aquests àmbits en el subtítol de l'obra, «L'espai públic, el mercat i la política lingüística», que és alhora el títol del penúltim capítol del llibre. Un assaig que condensa la tesi central del llibre i que sintetitza el diagnòstic actual de Mollà sobre la situació i les perspectives de futur per a la comunitat catalanòfona.

L'autor constata que en les darreres dècades s'han produït multitud de canvis demogràfics, sociopolítics, econòmics, culturals i tecnològics, com a conseqüència de la globalització i de la mercantilització de noves esferes de la vida sota l'hegemonia del paradigma neoliberal. Assistim també a un cert procés de desterritorialització de les comunitats lingüístiques com a resultat de la irrupció d'Internet, la televisió per satèl·lit i les xarxes de cable, i tot plegat ha produït una «metamorfosi de l'estructura comunicativa —i, consegüentment, sociolingüística» (p. 147). L'autor defensa, encertadament, que la sociolingüística catalana hauria d'incorporar tots aquests factors a l'hora d'analitzar el paper —i de reenfocar la funció— de les agències de (re)produc-

1. Quan escric aquestes ratlles ja s'han iniciat les emissions de la nova ràdio i televisió públiques valencianes, À Punt.

ció lingüística; d'elaborar diagnòstics sobre la situació social del català, i de formular discursos sobre la llengua, l'espai de comunicació i les polítiques lingüístiques.

Situat en aquest marc, Mollà parteix de la idea que «la funció bàsica dels idiomes [...] és la cohesiva/discriminativa dins de les estructures socials corresponents, incloeses les econòmiques» (p. 152) i apunta, per això, que la llengua catalana només té possibilitats de sobreviure si assoleix un «valor de canvi i intercanvi en el mercat, efusions sentimentals al marge» (p. 152). La seua proposta, per tant, suposa inserir les polítiques lingüístiques en el marc de polítiques econòmiques i situar el mercat com a àmbit preferent d'actuació. Una aposta que, en la prosa de l'autor, apareix sovint contraposada a la intervenció sobre l'àmbit educatiu. Mollà sosté que en la societat postindustrial i de la informació l'escola gaudeix de menys potencial socialitzador que no tenia en les societats industrials i, tot manllevant una metàfora d'Ulrich Beck, la presenta ara i adés com «una estació fantasma per on ja no passa el tren». I hi insisteix: «per important que siga l'escola —l'àmbit preferent de les polítiques lingüístiques tradicionals—, el futur dels idiomes es juga ara en els mitjans de comunicació de masses, les indústries culturals i l'activitat econòmica» (p. 153).²

L'autor proposa, en aquest sentit, reforçar els mitjans de comunicació públics, que considera l'agent bàsic de cohesió de les societats modernes i als quals atribueix la funció de legitimació social de la llengua i de «demostració que [...] és útil —i, eventualment, necessària» (p. 155). La seua aposta implica també reforçar les indústries culturals, més enllà de les audiovisuals. Un sector de gran activitat econòmica i que crea ocupació al territori en la mesura que la llengua hi actua com a element «proteccionista» del mercat —és a dir, com un factor que impedeix deslocalitzar la producció fora de les fronteres de la comunitat lingüística. Tot plegat en el marc de l'articulació d'un mercat lingüístic i comunicatiu compartit, que supere l'actual fragmentació de les xarxes de producció i distribució dels productes culturals a partir d'un model *policèntric* però *convergent*.

Cal destacar un segon fil conductor de l'obra, que connecta amb la idea de la «plaçà» com a «espai públic» i que representa, de nou, una aportació innovadora de Mollà. Em referisc a la centralitat que l'autor concedeix a les polítiques territorials, urbanístiques i d'infraestructures com a condicionants de la reproducció i la vitalitat de les comunitats lingüístiques, tot posant sobre la taula la importància dels canvis tecnològics i geogràfics i relativitzant, en paral·lel, el pes que se sol concedir als factors

2. No em puc estar de notar que aquest descrèdit del poder socialitzador de l'escola contrasta vivament amb atribucions de causalitat com aquesta: «la separació dels alumnes en aules o centres escolars diferents per raó de llengua [...] ha estat l'error més greu de la política lingüística [al País Valencià], cosa que ha escindit el cos social en dues comunitats lingüístiques i atempta contra el principi bàsic de la universalització que hauria de presidir qualsevol servei públic» (p. 154, la cursiva és meua). Estic d'acord que la separació de l'alumnat en «línies» pot haver reforçat la percepció social de l'existència de dues comunitats més o menys estanques, però no ho atribuiria a aquest factor en exclusiva (deixant de banda, ara, el fet obvi que no tots els estudiants que passen per les «línies en valencià» formen part del grup catalanoparlant des del punt de vista de la identificació i l'ús lingüístic, i que hi ha estudiants escolaritzats en «línies en castellà» que sí que es perceben i funcionen com a part d'aquest grup).

sociopolítics com a condicionants últims de les dinàmiques de substitució o normalització lingüístiques. Mollà suma, a més, l'èmfasi en el rol del teixit cívic i associatiu —la *societat civil*— en aquests processos, cosa que contrasta la seua aproximació amb les visions més estatistes i que atorguen un major pes a l'acció de les institucions públiques.

En aquesta línia, Mollà entronca explícitament amb els plantejaments de Ninyoles (1996), que explica la substitució del català a la ciutat de València com a resultat de les transformacions urbanes i la mobilitat residencial que tenen lloc des dels anys seixanta del segle xx, en el context d'un procés de modernització tardana i accelerada que s'imbrica, a més, amb una absència remarcable de teixit associatiu a banda de les Falles, un món generalment conservador i castellanitzant. Més enllà del cap i casal, en aquest apartat ressalta també «una determinada política d'infraestructures, que clivellen el País Valencià i n'estronquen les connexions amb Catalunya» (p. 157). És una de les claus de l'explicació —original i convincent— que Mollà hi assaja sobre el conflicte identitari valencià, que lluny d'un desacord sobre les «essències» veu com a resultat d'un «dèficit de xarxes de comunicació compartides» (p. 160).

Arribats a aquest punt, no em queda sinó recomanar la lectura del llibre. Una obra que, gràcies al do de la interdisciplinarietat que singularitza l'autor, pot interpel·lar tant sociòlegs i especialistes de les ciències de la comunicació amb sensibilitat pels afers lingüístics com (socio)lingüistes amb interès per les ciències socials i de la comunicació. Un llibre que, atesa la seua dimensió programàtica, farien bé de prendre en consideració les persones amb responsabilitats institucionals sobre les polítiques lingüístiques als Països Catalans. Un volum, en definitiva, d'ampli espectre temàtic i al mateix temps de considerable profunditat teòrica, i que clama per una major integració i per un diàleg més consistent entre la sociolingüística institucional i no institucional —si és que aquests rètols fan sentit.

Avel·lí FLORS-MAS

Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació. Universitat de Barcelona

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- GIFREU, Josep (2014). *El català a l'espai de comunicació: El procés de normalització de la llengua als mèdia (1976-2013)*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- NINYOLES, Rafael L. (1996). *Sociologia de la ciutat de València*. Alzira: Germania.
- XAMBÓ, Rafael (2001). *Comunicació, política i societat: El cas valencià*. València: 3 i 4.